

BISERICA și ȘCOLA.

Foia bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERȚIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacției

„BISERICA și ȘCOLA.”

În banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Administrațiunea învățământului.

Care ar fi mecanismul cel mai potrivit pentru a asigura învățământului o bună și nimerită administrațiune, o direcțiune luminată, binefăcătoare și sporadică în bune rezultate, pentru progresul real al învățământului, eată o cestiune foarte importantă, care privește conducerea și controlarea instrucțiune publice.

În timpurile moderne, diversele ramuri ale administrațiunii publice grupându-se deosebit pe secțiuni sau departamente, în fruntea fie-cărui se găsează câte un înalt funcționar, numit ministru, care în același timp represintă și administrațiunea și politica statului. Ca administratori, asistați fiind de mai mulți funcționari capabili și ajutați și de experiența unor consilii tehnice și speciale, ei au direcțiunea diferitelor serviiți publice pe care le conduc în interesul publicului.

Din toate ramurile administrațiunii însă, acela al învățământului public, prin natura și esența mecanismului său, este de a ordine cu atât mai înaltă și mai gingașe, cu cât el se adresează la tot ce posedă mai nobil și delicat membrii unei societăți, adică la facultățile lor morale și intelectuale. Direcțiunea, dezvoltarea și cultivarea acestora nu se efectuează prin simpla activitate a unui mecanism birocratic pus în mișcare prin o impulsione oare-care, fie aceea impulsione ori-cât de zeloasă și bine inspirată.

Cine zice direcțiune morală și intelectuală, cine zice educațiune și instrucțiune, zice o sumă de lucruri, o sumă de cestiuni dela a căroră soluțiune atârnă viitoriul mai multor generațiuni și pentru a căroră nimerită întocmire, nici experiența, nici luminile și inteligența toată de care ar fi capabilă o națiune, tot n'ar fi încă de ajuns.

Representanții națiunii, ai clerului și poporului, pot stabili principiile generale după care au să se conducă cei însărcinați cu creșterea și formarea

cetățeanului, cum și acei investiți cu direcțiunea învățământului; dar mijloacele de aplicare, regulamentele și cestiunile de programe și de metoadă, de la care atârnă și pe care se bazează mărețul edificiu al învățământului public, toate aceste cestiuni cari dau ființă școalelor și viață învățământului, pentru ca să fie rezolvate în vederea scopului înalt ce se urmărește, au necesitate de luminele și experiența mai cuosebire a corpului învățătoresc.

Firea lucrurilor, bunul simț însuși învederează că în cestiuni de asemenea natură învățătorul trebuie, și e chiar dator, să fie mai cunosător mai competent ca unul ce prin ocupațiunea de toată ziua, e în pozițiune de a studia toate amenuntele mecanismului didactic, a cunoaște toate avantajile și defectele sistemelor sau ale metoadelor, într'un cuvânt a fi la curentul tuturor mișcărilor și progreselor pedagogice. Aceste cestiuni, în materie de învățământ, sunt tot așa de importante ca și nimerita aplicare a principiilor fundamentale care hotărăsc la întocmirea organismului școlar.

Într'un stat cu un guvern reprezentativ, este știut că ministrii, ca și guvernele, prin o naturală consecință a evoluțiunilor puterilor politice, se schimbă și se primenesc foarte adeseori. Forța politică îi urcă la putere, și tot dânsa îi face să coboare treptele ministeriului.

De unde urmează, că se poate foarte ușor întâmpla ca în capul administrațiunii învățământului public, să avem pe rând și persoane politice cu vederi înalte, dar cu puține cunoștințe speciale și pedagogice în materie de organizare a învățământului, și bărbați de aceia, cari fără a fi străini de școală, totuși în dorința lor ardentă de a da instrucțiunii direcțiunea unui ideal propriu al lor, întreprind programe și reforme, cari în loc de foloase produc perturbațiuni și pagube în mersul progresiv al instrucțiunii.

Mai toți pedagogii, mai toți oamenii competenți cari au meditat asupra școalei, au recunoscut și re-

cunosc și astăzi cumcă un guvern bun și cu tendințe progresive nu se întărește, nici se ridică în considerațiunea și respectul cetățenilor, decât printr'un sistem de instrucțiune alcătuit pe cât se poate în complectă concordanță cu ineseși principiile educațiunii.

„Statul, zice Cournot, nu trebuie să exagereze natura atribuțiunilor sale, nici măsura influinței sale. În instrucțiune, mai ales, el trebuie să se considere mai mult ca un fidel servitor, decât ca un tutor al societății, pe care ar voi să-o modeleze după bunul său plac. În exercițiul acestor atribuțiuni curat sociale, în loc de a căuta să-și mărească peste fire atot puternicia sa politică, din contra ar face mai bine și e chiar de datoria lui să renunțe la o parte dintr'onsa, ca nu cumva încordarea peste măsură a atâtor forțe să producă mari perturbațiuni și rătăcirii în desvoltarea progresivă a școalelor.

„Desvoltarea tinerimei și direcțiunea educațiunii nu se administrează din departare, nici din sinul unui cabinet central, zice Diesterweg. Vai de școala care fiind înclăștată de ordinele superioare, nu ține seamă de necesitățile și de individualitatea elevilor și a profesorilor! Este adevărat că inspectorul poate că găsească într'o școală oare-care că toate sunt în regulă, că instrucțiunile și regulamentele se execută întocmai, că nimic n'a fost neglijat și că nici un cas neprevăzut n'a venit să întrerupă mersul regulat al lucrurilor, și cu toate acestea este foarte posibil ca tocmai în acea școală să meargă foarte rău!“¹⁾

Un alt pedagog foarte distins, Fried. Herbart, care și-a consacrat viața întreagă în practicarea profesiei de educator al tinerimei, ne învață următoarele cu privire la conducerea și administrarea școalelor:

„Cine voadeste ca școalele să contribuie într'un mod eficace la educațiunea națională, trebuie să încredințeze corpului didactic grigea de a combina programul materiilor de învățământ, de a alege metodele cele mai proporționate cu aptitudinile școlărilor, de a căuta în fine mijloacele cele mai bune și mai proprii pentru a lor instrucțiune, pentru a-i face să iubească adevărul și să practice binele. Aceasta este o întreprindere foarte grea; ea exige o soluțiune apropiată și cu împregiurările și cu persoanele, și care reclamă toată experiența, tactul și abilitatea pedagogilor de profesiune.“²⁾

Din aceste considerațiuni și principii pedagogice participarea și concursul învățătorilor mai distinși în corporațiunile chemate a conduce și a administra învățământul și școalele confesionale, la noi în sinoadele și mai ales în consistoriele eparchiale, este nu numai dorit, ci reclamat chiar în interesul școalei și al progresului pedagogic; dar precum am zis și altă dată, nu impunându se ca castă și element deosebit în organismul bisericeii.

Paralelă între etica mosaică și etica creștină.

(Continuare.)

Felul de concepțiune morală a mosaismului se poate apleția și din vederile, ce le aveau ei cu privire la Jehova. Este indeobște cunoscut, că ei considerau pe Jehova numai ca D-zeul lor propriu, ca D-zeul lor național, pentru-că acesta singur cu ei a încheiat alianța sfântă. Cu Avram, părintele poporului jidovesc și cu Moise a încheiat D-șeu legătură. Cătră Avram astfel a grăit: „*Eu sum D zeul cel atot-puternic, âmbă înaintea mea și fii întegru. Și voiu întări legământul meu între mine și tine și te voiu înmulți foarte. Și voiu întări legământul meu între mine și tine și între seminția ta după tine în generațiunile lor, ca legământ etern ca să fiu D-zeu ție și seminției tale după tine.*“ (I. M. c. 17 v. 2. 7.) „*Și Jehova zise lui Moisi: Scrieți aceste cuvinte! că eu în cuprînsul acestor cuvinte am încheiat legământ cu tine și cu Israel.*“ (II. M. c. 34. v. 27.) Bazat pe această alianță, poporul jidovesc se și mândria cu numele de popor ales a lui D-zeu singurul, care a fost chemat direct la mântuire. El era acela, prin care avea să se mijlociască mântuirea celorlalte popoare. Moisi apoi se sui la D-zău. „*Și Jehova îl chemă din munte, zicând: Așa se vorbești casei lui Israel: Voi ați văzut ceea ce am făcut Egiptenilor și cum v'am purtat pre voi ca pe aripi de vultur și v'am adus la mine. Acum de veți asculta de vocea mea și de veți păzi legământul meu, veți fi mie popor ales între toate popoarele, că al meu este tot pământul: Și-mi veți fi mie imperiu preotesc și națiune sfântă. Aceste sunt cuvintele, cele ce le vei vorbi fiilor lui Israel.*“ (II. M. c. 19 v 3—7). Pe baza acestor cuvinte tot poporul jidovesc era considerat ca preoți ai lui D-zeu, și precum acestia au chemarea de a fi mijlocitori între D-zeu și popor, astfel și poporul jidovesc avea chemarea de a fi mijlocitori între D-zeu și celelalte popoare ale lumii. Nevoind a intra în secretele planului dumnezeesc, nu ne putem uni cu părerea acelor teologi, cari afirmă, că poporul evreesc ar fi posedat un talent religios întocmai după cum au avut Grecii un talent artistic, ér Romanii un talent politic. Dar' nu aprobăm nici vederea acelor, cari susțin, că Dumnezeirea 'și-ar fi ales poporul cel mai dur, cel mai rudimentar, voind a dovedi că în nemărginita sa înțelepciune știe să construescă și din lucrul cel mai dur obiectul cel mai fin. Aceasta nu e altceva, decât o curată negațiune a credinței, ce o avem ca creștini despre însușirile esențiale ale Dumnezeirii.

Fapt este, că Jidovii formau o împărăție, a cărei cop era însuși Jehova, deci forma lor de stat rea *theocratică*. Jehova le era judecătorul, porunci-

¹⁾ M. Cournot: Des Institutions d' Instruction publique. pag. 228.

²⁾ Joh. Friedr. Herbart: Paedagogische Schriften. Leipzig.

torul și preotul cel mai înalt, căruia aveau să se supună și de care aveau să se teamă, nu după cum se spune și se teme un fiu de părinții sei, ci după cum se spune, și se teme servitorul de stăpânul seu. Deci raportul dintre fii lui Israil și Dumnezeuia nu era raportul, ce domnește între fii și părinți, ci raportul dintre domn și supus, dintre stăpân și servitor. Aceasta o adevăresc și cuvintele lui Moisi: *Nu ve temeți că Dumnezeu a venit ca să vă cerce pre voi, ca se nu pecătuiți. Și poporul sta departe, iar Moisi se apropia de negura, în care era Dumnezeu.* (II. M. c. 20. v. 20.)

Impărăția divină era prin urmare numai a poporului jidovesc și ca atare ea era *egoistă, exclusivistă, deci particularistă.*

În aceasta formă nu poate fi considerat acest mod de vedere ca reprezentând deplinul adevăr moral religios, ci mai mult vine a fi socotită de o concepțiune foarte îngustă, căreia negreșit trebuia să i urmeze un fel de concepțiune cu mult mai largă și mai superioară din punct de vedere religios moral

Credința poporului jidovesc, basată în lege și scriptură cu privire la un Mesia, era călăuză vieții lui. Ea l'-a condus în zilele de restriște, cât a avut să poarte resboie crâncene cu popoarele, cari năvăliau cu furie asupra lui în pământul Canaanului; tot credința aceasta, a susținut în el și puterea de viață, când a fost pus în jugul robiei babiloniene și asiriene.

Spiritul moral religios, care l'am văzut transpirând din legea mosaică, primește la profeti un caracter mai apropiat de spiritul moralei creștine. Profetismul, subînțelegând aci și psalmii, se poate considera ca o aplicațiune la viața poporului a normelor dictate de legea mosaică. Cu deosebire în psalmii se manifestă mai apriat aceasta viață, atât în psalmii de laudă cât și în cei de mulțămire și resbuinare.

Spre a vedé spiritul moral depus în profeti ajunge să cităm pe câți-va. Așa profetul Malachia strigă către popor: *Fiul onoare pre părintele seu și servul pre domnul său. Dară, de sunt părinte, unde este onoarea mea? Și de sunt Domn, unde este frica de mine?* (C. 1. v. 6.) Ear Jeremia zice către Jehova: *Caută din ceriu și vezi din locașul teu cel sfânt și mărit. Unde este zelul tău și puterea ta, mila ta și îndurarea ta? . . . De ce, Jehova, lăsatu-ne-ai să rătăcim de la căile tale? Și să se învrtoșeze inima noastră, încât să nu ne mai temem de tine? Întearnă-te pentru servii tăi, sămînțele moștenirii tale.* (c. 63 v. 15. 16. 17.)

Jeremia zice: *Dară eu zisesem: Cum să te port între fii mei. Și să-ți dau pământul plăcut, moștenirea, podoaba între podoabele popoarelor! Dară gândit am: Tu mă vei numi părinte, și nu te vei mai întoarce dela mine. Cu adevărat precum o femeie este necredincioasă iubitelui seu, așa*

v'ați făcut necredincioși și voi mie, casă a lui Israhel, zice Jehova. (C. 3. v. 19.)

În psalmul 70, v. 5—24 se exprimă foarte frumos și crederea în D-zău și pronia cerească, de aceea îl și reproducem în partea cea mai mare: *Căci tu ești speranța mea Doamne. Jehova; În tine mă încred din tinerețele mele. Pre tine mă sprigin din sinul mumei. Din pântecel mumei mele tu ești îngrijitorul meu. În tine pururea este lauda mea. Ca o arătare sunt pentru mulți. Dar tu ești scăparea mea cea tare. De lauda ta este plină gura mea. De mărirea ta toată ziua. Nu mă lăpeda în timpul betrănețelor. Nu mă lăsa în desperarea puterei mele. Căci neamicii mei vorbesc de mine. Și cei ce pândesc sufletul meu se sfătuesc între ei, zicând: „Dumnezeu l'a părăsit, urmăriți-l și-l apucați. Căci nu este nici un mântuitor pentru el.“ Dumnezeule, nu fi departe de mine! Dumnezeul meu, grăbește-te întru ajutorul meu. Rușineze-se, pearză-se cei ce vreu sufletul meu. Invêlască-se cu ocară și cu rușine, cei ce caută nefericirea mea. — Dară eu pururea voiu aștepta. — Și tot mai mult, te voiu lauda. Gura mea va spune dreptatea ta, toată ziua ajutorul tău, căci nu le pot numera. Voiu veni cu faptele cele mari ale lui Jehova, Domnul. Voiu aminti dreptatea ta, da, numai a ta. Dumnezeule, tu ai fost învățătorul meu; din tinerețele mele și până acum prochiâm minunile tale. Și le vom prochiâma încă până la betrăneță și cărunteță.*

Dumnezeule, nu mă părăsi până voiu da în scris puterea ta generațiunei *acesteia*. Tăria ta tuturor, celor ce vor veni. Până în înălțime este dreptatea ta, Dumnezeule!

Care ai făcut lucruri mari; Dumnezeule, cine este ca tine? Tu care ne-ai făcut să vedem multe și grele, nevoi earăși ne vei reînsufleți, din adâncimile pământului earăși ne vei scoate. Vei înmulți mărirea mea, și te vei întoarce, ca să me mângăiu. Deci earăși te voiu lauda în harpă, pentru credințioșia ta, Dumnezeul meu! 'Ți voiu psalmodia în citeră, sfântul lui Israel! Buzele mele se bucură, când îți cânt; sufletul meu, pe care l'ai mântuit. *Și limba mea va vorbi toată ziua de dreptatea ta, căci rușinați, căci roșiți sunt cei ce caută nefericirea mea.*

O concepțiune și devotament mai înalt religios, decât se exprimă în acest psalm, nici că se poate ușor închipui! O dedicare cu totul tot lui D-zău mai mare, decât aceasta cu greu ne putem imagina! O încurajare pentru cei ajunși în nenorociri și putere de resistință să o întrecă mai că nu se poate socoti! Și cu toată sublimitatea acestei inspirațiuni religioase și practice, totuși modul de concepție, ce transpiră din acest psalm este de o îngustime uimitoare, căci 'l privește numai pre „poporul meu“ adecă pe Israel și nu fi pe alte popoare.

Este asemenea unei plante de calitate escelentă, dar ofelită sub sticla dela casa de florării. Li-

bertate îi trebuie acesteia și aer ca să se desvoalte. Libertate îi trebuie acestei concepțiuni și atmosferă curată, 'ca ea să-și poată răspândi balsamul recreator peste suprafața întregului pământ. Aceasta i-a lipsit însă, fiind-că nu sosise „plinirea vremii.“

Tot de o concepție atât de grandioasă sunt și alți mulți psalmi și profetii, pe cari ne mulțumim a-i indica numai în următoarele: ps. 9. 3, ps. 37. 4; ps. 33. 1; ps. 149. 2; ps. 139, 23; ps. 119. 105; ps. 32. 8. Între toți însă psalmul 119 este în întregimea lui de cuprins moral, fiind foarte învederată relațiunea între psalm și legea mosaică. Spre completarea și întărirea afirmațiunii noastre arătate mai sus cu privire la valoarea psalmilor nu putem suprima cuvintele lui Luther, care zice în prefața dela cartea psalmilor: „Eu țin că nici o carte, ori legendă sfântă, nu va mai fi pe pământ, care să întrecă psalmii. Pentru-că noi aici aflăm nu numai ce a făcut sfântul sfinților și face încă; aflăm cum s'a purtat poporul jidovesc față cu D-zeu, cu amicii și inimizii, cum se purtau în vremuri de primejdii. Pe lângă aceasta aflăm în ei tot felul de învățături mântuitoare și de porunci dzeșci. Unde poate afla omul cuvinte mai fine de bucurie decât în psalmii de laudă și mulțumită? Aici vezi tu în inima tuturor sfinților, ca într'o grădină frumoasă, desfătătoare, ba chiar ca în cer și aici vezi, cum resar flori înveselitoare de tot felul de gândiri frumoase, față cu Dumnezeu și binefacerile sale. Aici află tu cuvinte, adânci, tânguitoare; de tristețe și te uiți în inima sfinților ca și în moarte, ba ca și în iad. Cât de întunec este aici, unde privirea întristată a mâinii lui Dumnezeu se arată. Și precum s'a zis, aceste, sunt cele mai bune cuvinte, prin cari se vorbim către Dumnezeu și cu D-zeu, care dă mângăere dublă și viață, cuvintelor. Pentru-că unde se vorbește cu oameni, în lucruri de atari, nu se vorbește din o așa inimă, cu așa foc, cu așa viață și nu pătrunde așa de adânc. De aceea și sunt psalmii cărticica tuturor sfinților și ori-cine are trebuință, găsește în psalmi cuvinte, cari s'ar par a fi puse chiar anume pentru el“ etc. etc. etc. O caracterizare mai frumoasă și mai nimerită nici ca se poate.

(Va urma.)

Dr. Petru Șpan.

Muzica, arhitectura și pictura bisericăscă.

(Continuare.)

Arhitectura bisericăscă, ca și muzica, își împarte produsele sale în două mari categorii; și aici avem a face cu construcțiuni, cari se deosebesc între dinsele după elementele climaterice, precum și după condițiunile culturale ale popoarelor, unde aceasta

artă s'a desfășurat. Creștinismul la începutul erei sale era în privința arhitectonică puțin pretențios. O localitate, ce reamintea creștinilor petrecerea unui eveniment religios, fie ea pe suprafața pământului, sau sub sol; o locuință omenească ordinară era la început prea de ajuns, pentru a infățișa un templu creștinesc, mai ales că pe acele vremuri, creștinii încă nu se puteau gândi la un local, vrednic de finanța prea înaltă, și atunci urmăreau numai un scop cu totul practic; adică, ideea de adăpost pentru îndeplinirea rugăciunii în comun. Cu răspândirea creștinismului, și mai ales cu liniștirea persecuțiilor arhitectura începe a intra în trebuințele creștinilor; dar la creștinii dintre Judei această artă e încăpută de sinagoga iudaică, și numai la cei dintre Romani ea se rădică până la formele unei basilice, carea la început era răpită dela tribunalele romane și numai acomodate în interiorul lor la trebuințele bisericesti ale creștinilor. Mult timp creștinii s'au mărginit în aceste două forme arhitectonice pentru încaperea ideii lor de Dumnezeu. Cu intrarea însă în creștinism a tot ce omenirea avea mai de valoare; cu răspândirea lui la toate popoarele, ce compuneau imperiul roman, și mai ales cu introducerea între creștini a ideii de Dumnezeu în formule simbolice, scurte și accesibile pentru toți, se ivește trebuința, ca ideea de Dumnezeu cu cele colaterale ei să câștige și un templu propriu, unde spectatorul vede măreția concepțiunii omenești, formată din ideea de Dumnezeu, gradul de cultură al popoarelor, infățișat prin arhitectură, și în sfârșit condițiunile de traiu climaterice ale fie-cărui popor.

Și în adevăr. Templurile Asiei se deosebesc esențial în privința arhitectonică de templurile Europei, deși toate sunt eșite dintr'o idee despre Dumnezeu, comună și chiar uniformă. Având toate o împărțire interioară comună, dispusă după modelul vechiului templu al lui Solomon, fie care din cele două grupe mari de templuri întrebuițază cu preferință un anumit element arhitectonic; și adică cele din Asia noi am putea zice, că abuzară de linia curbă în formarea arcurilor celor dese, cari dau în rezultat mulțimea bolților și a cupolelor acestor templuri, în oare-ce în Europa această linie e înălțată cu cea dreaptă, care în formă orizontală la Romani și unghiulară la Germani, formează arcurile bolților și ale cupolelor, și tot aici intră în întrebuițare și mulțimea colonadelor, menită a susține linia dreaptă, mai ales atunci, când ea e întinsă orizontal. Și aici nu e greu a descoperi pe agenții hotărâtori ai unor asemenea forme arhitectonice. Plecând din centrul Asiei, unde iușimea soarelui a impus omului mai multe adăpostiri sub bolți și cupole largi, noi găsim de aceste adăpostiri tot mai puține, cu cât în naintăm spre Europa ca moderată în arșița soarelui; și aici templurile, construindu-se mai mult din linii drepte, introduc după puțină mai multe raze solare prin ferestrele și ușile lor cele mari și largi, unde și chiar

colțurile sunt într'oducătoare de căldură solară. Un proces analog de introducere a căldurii solare se vede și la templurile, unde liniile drepte au fost la construire încrucișate în forme unghiulare ascuțite din arhitectura cu numirea de gotice.

Aici omul pe lângă ideea de Dumnezeu, care trebuia înfățișată în totalitatea construcției sale, are de lucru cu doi agenți fisici, adică căldura solară trebuia introdusă la anumite timpuri în templu, și căldura artificială din templu trebuia împedecată în eșirile ei prin ferestri și uși. De aici acele ferestri, uși și cupole dela templurile gotice numai cu două colțuri la basă și ascuțite sus; de aici îngustimea tuturor cavităților din templu, pentru-ca căldura artificială să fie reținută; și în sfârșit tot pentru un cuvânt fizic, și anume pentru introducerea căldurii solare la anumite anotimpuri în templu, îngustimea ferestrei și a ușei a fost mărită cu prelungirea ei preste proporțiile cunoscute de omul din miazăzi al Europei. Așa, că Asia arhitectonică, ca și cea muzicală, nu numai că se deosebește de Europa privită din aceleași puncte de privire artistice, dar se poate adăuga că și în arhitectură omul Asiei a mers pe căi opuse de cele ale Europeanului. În arhitectură e aleasă linia curbă de către asiat pentru cuvântul, că aceasta se poate îndoi mai bine după salturile imaginațiunii sale, rămânând Europeanul cu linia dreaptă, care e expresie mai fidelă a regularității și a judecății sale celei reci și cu calcul.

Când creștinul a ajuns stăpân pe pământul Creatoriului său; când persecuțiunile și toate restrițele sociale au început a se alina, și el a început a pute să rămână cu sine și față de Dumnezeu mai multă vreme: atunci omul creștinătății a început a-și aduce aminte și de învățăturile Mântuitorului, cele cu privire la Biserică, și reflectând mai mult asupra formelor de templuri, a născocit ideea, că Bisericile pot fi construite în formă de corăbii, sau, scoțând afară din zidurile templului două sinuri, li-a dat forma unei Cruci. Aceste două modeluri arhitectonice, fiind curat bisericesti și eșite numai din cultura creștină, au înfrunșat și înfrunșează și astăzi pământul dintre Orient și Occident, și ele în construirea lor au produs templuri, unde linia dreaptă e artistic combinată cu cea curbă, și unde toate figurile geometrice se urmăresc una pe alta, intrunindu-se într'un tot arhitectonic, care tot este și el un fenomen propriu al culturii bizantine, un germine, emanat din geniul Marelui Constantin . . .

Dacă omenirea creștină, cum am văzut, în muzică și arhitectură a mers pe căi, cari lăsau a se vedea o uniformitate culturală, dar și o deosebire de fenomene, în artele reprezentative, adică în pictură și sculptură, ea a trebuit pentru același cuvânt să țină direcțiuni, cari erau propriu naturii omului și în particular condițiilor lui psihologice, celea ce deosebesc pe European de omul Asiei. Am văzut, cum locuitorii Asiei în cultura sa creștinească era

omul imaginațiunii sale celei aprinse, pe când Europeanul în fenomenele artistice ale acelorași idei creștinești ni se înfățișază calm, rațional și mai mult în marginile naturii lucrurilor. Cest din urmă, intrând în ordinea fenomenelor reprezentative ale ideilor și ale suvenirilor creștinești, primește în Biserică, ca expresie reprezentativă, nu numai pictura cu formele ei relativ mai idealiste, dar în parte și sculptura cu toată plasticitatea ei, și Europeanul, sau vorbind bisericeste, creștinul Bisericii romane întrebuintează sculptura nu numai în ornamentarea templelor, ca creștinul Bisericii ortodoxe, dar și în înfățișarea persoanelor. De aceea în reprezentarea evenimentelor religioase întâlnim la Biserică de Apus un crucific, un Hristos fixat, sau un corp de om în adevăr spânzurat pre cruce, și în Biserică de Răsărit, Hristos abia e restiguit, unde musculatura plasticismului sculptural e redusă la umbrele picturale. Se zice, și cu drept cuvânt, că creștinismul în artele reprezentative, propriu zise, a dat precădere picturii înainte sculpturii, pentru a se deosebi în aceasta privință și a se opune chiar politeismului păgănesc, care dăduse o desvoltare pre mare sculpturii; iar noi mai avem credința, că pictura, ca artă reprezentativă și cu natura ei relativ mai idealistă, se împacă mai bine cu spiritualismul creștin; și acolo, unde omenirea creștină ni se înfățișază mai idealistă, întâlnim numai fenomene reprezentative din arta picturii, iar fenomenele sculpturii sunt numai tolerate, și aceasta numai la popoarele, cari sunt de-o natură psihologică deosebită și trăiesc în centrul culturii clasice, în mijlocul Iupiterilor și a Minervelor lui Fidias.

Da, idealistă e pictură față cu plasticitatea sculpturii, și primele fenomene picturale, cari se descoper în timpurile de pe urmă prin catacombele creștine, ne dovedesc, că cei întâi creștini au idealizat și chiar aceasta artă. De pe icoanele acestor timpuri lipsesc aproape cu totul umbrele, adică elementele în stare de a îngroșa, sau de voști, de a materializa linia conturului. Apoi figura persoanei reprezentată pe aceasta icoană e departe de a înfățișa pe omul naturii în toate formele lui reale, și vezi în aceste icoane o figură omenească, e prea adevărat, dar o figură, care represintă pre omul supus abstenenței, pe omul idealizat de creștinism. Știu, și aceasta o spun chiar aici, că nici una din icoanele vechi, ce posedăm, nu sunt copii de pe originalul lor; și dacă ne mângâiem, că în știință dispunem de câte-va specimene vechi din iconografia creștină, apoi aceste specimene sunt produsul facultății reprezentative, ajutată de cea imaginară a zugravului unor timpuri anumite. Mai mult: specimenele de icoane, remase dela creștinii primitivi, cu produsele artei picturale de după iconoclasmele ne întăresc și mai mult în convingerea, că în arta zugrăviei, ca și în celelalte arte creștinești, primul factor al fenomenelor acestei arte au fost condițiunile psi-

chologico-fisiologice ale pictorului, ajutat de cultura poporului, din care el a făcut parte.

Nu putea zugravul, născut și trăit între popoarele Asiei, să dea chipurilor, zugrăvite de mâna lui, o înfățișare a omului trăitor în Europa; căci la aceasta se opuneau circumstările vieții sale, tipurile de oameni, ce el întâlnea în jurul său și cari erau uscățivi din fire și cei mai mulți negricioși până la culoarea aramei. Mai mult: dispozițiunile psihice ale zugravului Asiei, cu idealurile creștine despre sfinți îi impuneau acestuia, ca din icoanele Asiei să lipsească acele umbre groase, cari în pictură înfățișază musculatura naturală a omului. Dacă trecem în estremul Apus, aici întâlnim chipuri de sfinți nu numai deosebiți de cei din Asia, dar cu naturalitatea înfățișării lor aproape opuși celor din Asia, și zugravul Bisericii din aceasta localitate ne înfățișază icoane, unde omul e zugrăvit în trăsăturile naturii lui; și dacă și aici se întâlnește abstenența creștină, apoi și aceasta e numai ceea a moralei creștine, dar mai nici odată ceea a aschetului și a sihastrului Asiei. Cu alte cuvinte: în Asia pictorul creștin, cași musicantul și arhitectul, e omul mai mult al abstracțiunilor, decât al realităților și el în momentele de producțiune ale artei sale se încrede mai mult în inspirațiuni interne, nefiind în multe cazuri de fenomenele reale ale naturii omului, pe care el are a o înfățișa pre icoana sa.

Sau făcut schimbări în arta picturii creștine, ca în toate fenomenele culturale ale vieții omenesti, și artistul Asiei cași cel al Europei, a fost supus unei reacții culturale cu inclinațiuni spre realism. Dar realismul artistului Asiei se deosebește de realismul Europei; și chiar când studiem chipul unui sfânt de pe o icoană, zugrăvită după școala realistă a Asiei, aici un întâlnim aceea musculatură abondantă și formele corpului sunt subteritice, cari ne descoper deodată abstenența creștină cu uscăciunea celui ce a zugrăvit o, sau a semenilor săi. De aceea arta picturii din adâncul Orient numără specimene de icoane, cari sunt proprii ale acestei localități, și dacă voiți, corăspunzătoare după analogie cu fenomenele celor lalte arte bisericesti din aceeași localitate. Dar noi să ne ocupăm mai mult de arta picturii din Biserica ortodocsă, ca ceea ce ne privește aici mai de aproape.

(Va urma.)

CALINDARIUL BISERICESC.

Luni, 7 Februarie. Prea cuviosul părintele nostru Partenie Episcopul Lampsacului; Cuv. păr. Luca cel din Elada.

Pomenirea sfinților o miie și trei martiri, cari au suferit în Nicomidia; prea cuv. Aprion, Petru; sf. mucenic Teopent.

Marți, 8 Februarie. Sf. marele mucenic Teodor Stratilat, și sf. profet Zaharia

Sf. mucenici Nichifor și Ștefan; Sfințele Marta și Maria, surorile; prea cuv. muc. Licarion; sf. muc. Filadelf și Policarp; cuv. Macarie, Perghet

Mercuri, 9 Februarie. Sf. mucenic Nichifor. În această zi se sfirșește serbarea Intimpinării Domnului

Cuv. părinte Romano Cilicionul; sf. mucenici Marcel episcopul Siciliei, Filagrie episcopul Ciprului și Pancratie episcopul Tavromanie; s. muc. Petru Damaschin.

Joi, 10 Februarie. Sf. mucenic Haralampie, făcătorul de minuni.

Sfinții mucenici Porfirie și Vaptos; sf. mucenice fecioare Enata, Valentina și mucenicul Pavel; s. părintele Anastasie Archiepiscopul Constantinopolului; prea cuv. păr. Zénon.

Vineri, 11 Februarie. Sf. mucenic Vlășie. Pomenirea Teodorei Imperătesei, celei ce a făcut ortodocsia; sf. noul mucenic Georgie servul.

Sâmbătă, 12 Februarie. Cel dintru sfinți păr. Meletie Archiepiscopul Antiochiei celei mari.

Prea cuv. Maria, ce-și schimbase numele în Marin; prea cuv. Antonie, Archiep. Constantinopolului; sfinții Satorniu și Plutiu; sf. noul muc. Christea grădinarul.

Duminea lăsatului de carne 13 Februarie. Prea cuviosul păr. Martinian; Sfinții apostoli Acuila și Priscila; prea cuv. păr. Euhoghie, arhiepiscopul Alexandriei; Cuv. Simeon Ctitorul mănăstirea Hilindariul din Aton.

Reuniunea învățătorilor români dela școlile popor. confes. ortodocse din protopopiatele aradane I—VII.

Nr. 79/800.

A p e l

Cătră toți P. T. D. autori de opuri literare și științifice și cătră toți iubitorii de cultură și progres.

Marele Archimede a esclamaț odinioară: „Da mihi ubi consistam, et terram dimovebo.“ Noi zicem astăzi: „Dați școalei române confesionale toate cele de lipsă, și aceasta va reforma societate românească!“

Pătruși de importanța, ce o poate avé o școală confesională română asupra neamului nostru, învățătorii ortodocsi români din șapte protopopiate ale de Dumnezeu scutitei diecese a Aradului au format o reuniune, în care tot membrul se afie cele necesare pentru progresarea sa culturală, în scopul, ca de aci să se reverse asupra poporului român binecuvântările fericirii omenești.

Neajunsurile materiali însă ni fac pedeci întru realizarea nobilelor noastre intențiuni; de aceea îndrăsnim și acum a incomoda, sau poate chiar a molesta generoasa și nobila noastră inteligență, cu rugarea umilită, să binevoiască a dona pe seama bibliotecii noastre câte un exemplar din scrierile lor valoroase și alte opuri de valoare, sau doară însași valórea cutărui op, carele apoi noi îl vom recvira

în favorul bibliotecii, din care membrii dnoși de cunoștințe nouă, să-și poată stămpăra tot mai mult laudabilul strămur.

Ori ce donațiune în favorul bibliotecii, rugăm a se trimite la adresa subscrisului președinte și despre toate vom răspunde prin raționiu și mulțămire publică.

Arad, din ședința comitetului central ținută la 4 Ian. n. 1900.

Prof. Teodor Ceotea,
președinte.

Iosif Moldovanu,
secretar prim.

D I V E R S E.

* *In consistorul* plenar de ieri, presediat de P. S. Sa Episcopul Iosif Goldiș, s'a decis, cu 15 voturi contra 5, ca protopop al Belințului să fie întărit dl Gerasim Sêrbu, profesor seminarial în Caransebeș.

* *Iubileul Mitropolitului Dr. Mihályi.* Mercuri înainte de amiază, din incidentul jubileului I. P. S. Sale Mitropolitului Dr. Victor Mihályi de Apsa, sa celebrat, în biserica gr. cat. aici un Te-Deum, la care au participat toți credincioșii gr. cat. de aici. Inaltului prelat i s'a trimis și o adresă de felicitare.

* *Daruri pentru Sânta Biserică.* Afăm, că la stăruința preotului nostru Stefan Fétu din comuna Apateul-Român, locuitorii de acolo George Frai și Mihaiu Szabó, de și de alta religioane, s'au simțit îndemnați în sufletul lor întru mărirea Domnului a dărui Bisericii noastre din Apateul-Român considerabila sumă de 400 coroane.

* *Numări la Consistorul diecesan.* Inmulțindu se agendele la senatul episcopesc al Consistorului nostru diecesan, pe baza Regulamentului pentru administrarea fondurilor diecesane, P. S. Sa a aflat de bine să numească de fiscali onorari la acest senat pe Dnii avocați: Ioan Beleş, Dr. Ioan Suciu, Dr. Ilie Precupaș și Dr. Sever Ispravnic. — In urma abdicării dlui secretar consistorial Iuan Lengeru dela postul său, până la îndeplinire definitivă, a fost instituit în acest post mod provizor dl archivar consistorial Iancu Ștefănuț.

* *Sfințire de Biserică în Panciova.* In ziua de Duminică, 30 Ianuarie st. v. (11 Febr.) a. e., credincioșii parohiei noastre din Panciova au avut o rară bucurie, văzându-și cu ochii un vis, ce de mult l'au dorit și abia acum li-s'a realizat, când s'a îndeplinit în chip sêrbătoreșc sfințirea capelei române gr. or. din noua noastră parohie de acolo, concretizată păstoririi părintelui Ioan Stroiă.

Dorim din suflet noului păstor duhovnicesc tăria și înțelepciunea de a conduce păstorii la liman spre mândria Bisericii și Neamului nostru.

* *Chirotonire.* Marți, în 1/13 Februarie curent, a fost chirotonit întru preot diaconul Ioan Popu pentru parohia Pm. Câmpani cu filia Vâlani, întru ierodiacon ipodiaconul Dr. Iustin Suciu, iar absolventul de

teologie George Ciuhandu a fost chirotonit întru ceteș. — Dr. Elie Cristea, secretar al Consistorului archidieceșan, a cerut la locul competent a fi primit în sinul călugăresc și tuns ca monach, dar și până la rezolvarea în cale normală a acestei cereri a primit darul diaconiei în ziua Marilor trei Ierarchi Vasilie, Grigorie și Ioan.

* *Necrolog.* Marția trecută ne-a surprins dureroasa știre, că valorosul publicist Gustav Augustini, unui din cei mai binevăzuți în societatea noastră, a românilor arădani, s'a sfârșit. Durerea ni-e cu atât mai profundă, că dênșul, de și străin de limbă și lege, slovac evangelic, a avut o nemărginită iubire și interes pentru noi Români, ba putem zice, că o însemnată parte din viața sa a petrecut-o în cercul societății românești. Așa în București 11 ani; de unde, la anul 1892 în urma recomandării fostului president al Ligei, Grigorie Brătianu către directorul „Tribunei“ E. Brote, și-a srămutat domiciliul la Sibiu, unde a muncit cu peana pentru întruparea idealului său în brazda vieții publice românești. — Desbinarea tovarășilor de luptă — a noastră — par'că l'a întristat până în adênșul sufletului său idealist, pe care a cercat să și-l aline între frații săi de un sânge, muncind cu același sentiment și zêl de publicist, ca între noi, în Rosemberg, unde a și întemeiat o foaie slovacă. Dorul de Români însă l'a prins din nou, și și-a oferit servițiile fostilor săi tovarășii de luptă din Sibiu, grupați în jurul „Tribunei Poporului“ de aici, unde — după propria mărturisire — se afla nespuse de bine. Acestia acum la tristul rând, ce li-a venit, au și dovedit, că știna și iubirea cu care l'au întâmpinat până ce regretatul era în viață, acum după moarte s'au prefăcut în o tot pe atât de sinceră durere, care va face, că numele lui să fie pomenit în mijlocul lor cu aceea pietate, cu care rostim numele fratelui de o mamă și credință.

Intre cei ce au făcut ultimul onor cadavrului rece, petrecându-l Mercuri d. a. la oarele 4 $\frac{1}{2}$ l. c. la ultimul loc de repaos, înșirăm pe Dnii: Vasilie Mangra, P. Truția, Dr. I. Suciu, cu doamna Dr. Ispravnic, Dr. Precupaș, I. Herbay, personalul redacției, administrației, și tipografiei „Tribunei Poporului“, tineretul cult din oraș, mai mulți meserieși români din Arad, dovadă, că Augustini s'a bucurat de ștină și iubire în cercurile românești.

Dormi în pace, suflet zbuciumat!

C O N C U R S E.

Cu provocare la concludul Ven. Consistor arădan, dtto 24 Decembrie 1899 Nr. 8503/899 să escrie concurs pentru îndeplinirea parohiei a două vacante de clasa III din Soborșin cu filiale Halaliș și Vienestii; protopresbiteratul Radnei, cu termen de 30 zile dela prima publicare în foia oficioasă „Biserica și Școala.“

Emoiumintele sunt: 1) $\frac{1}{2}$ jug. pământ parochial din Soborșin, un juger pământ parochial din Halaliș și un intravilan grădină de fânăș din Vienestii; 2) Birul preoțesc, câte una măsură cucuruz sfêrmat, dela 208 numere de case și stolele usuate; 3) Rêntregirea de dotațiune de după cualificațiunea alegândului, carele de după intrarea lui în oficiu va avea să-și însinue fasiunea de dotațiune. Intreg venitul computat în bani în comparație cu ceialaltă parohie ar da suma de 850 corone.

Doritorii de a ocupa aceasta parohie sunt avisați a-și așterne recursele lor adresate comitetului parochial din Soborșin subsemnatului protopresbiter în M.-Radna

până la 1/14 Martie a. c., având până la acel termen a se prezenta în vre-o Duminică ori sârbătoare în sfta biserică de acolo pentru a-și arăta dexteritatea în cele rituale

Soborșiu din ședința comit. parochial, ținută la 23 Ianuarie (4 Februarie) 1900.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu VASILE BELEȘ, m. p. protopresbiter.

—□—

Se escrie concurs pentru deplinirea parochiei vacante de clasa a II. din Jaca (Zsáka) — protopresbiteratul Orazii-mari — cu termen de alegere pe 5/18 Martie 1900.

Emolumintele sunt: 1) Casa parochială cu supra edificatele și intravilanul, prețuite în 160 corone; 2) Pământ parochial arătoriu, fânaș și pășune 28 jugere 1338□ prețuit în 720 cor.; 3) Competința de bir 18 Hl. grâu de pâine 150 cor.; 4) Stolele dela funcțiunile obvevinde după calculul mediu alor 5 ani din urmă 270 cor. Suma 1300 corone.

Contribuțiunea erarială după pământurile parochiale o solvesce comuna bisericăască.

Mai departe în sensul §-lui 8 din regulamentul congresual pentru parochii, jumătate din venitul parochial compete văduvei preotese și orfanului, până la 28 Septembrie (11 Octobrie) 1900.

Totodată se notează că indivizii cu pregătiri pentru parochii de clasa primă vor fi preferiți.

Doritorii de a ocupa această parochie sunt avisați a-și așterne recursurile ajustate cu documintele recerute și adresate comitetului din Jaca, subsemnatului protopop până în 2/15 Martie a. c., având până la alegere a-se prezenta în vre-o Duminică ori vre-o sârbătoare în Sânta biserică din comuna amintită, pentru de a-și arăta dexteritatea în cele rituale.

Comitetul parochial

În conțelegere cu: TOMA PACALA, m. p., protopop.

—□—

Cu provocare la concludul Veneratului Consistoriu oradan Nr. 22 Decembrie 1899 Nr. 8176/899, să escrie concurs pentru deplinirea parochiei a doua vacante de c. casa a III-a din Berzova, protopresbiteratul Radnei, cu termen de 30 de zile dela prima publicare în foia oficială „Biserica și Școala.”

Emolumintele sunt: 1) 1 sesiune parochială de 32 jugere, prețuită de după arenda anuală cu un venit la an de 640 corone; 2) competința de pășune și pădure 30 jug., de unde preotul are a să provede cu lemne de foc; 3) stolele și alte venite usuare, prețuite în 200 corone.

Doritorii de a ocupa această parochia sunt avisați a-și așterne recursurile lor adresate comitetului parochial din Berzova, subsemnatului protopop în Maria-Radna până la 24 Februarie (8 Martie) a. c., având până la acel termen a-se prezenta în vre-o Duminică ori sârbătoare în sânta biserică din comuna pomenită, pentru de a-și arăta dexteritatea în cele rituale.

Berzova, din ședința comitetului parochial, ținută în 19/31 Ianuarie 1900.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: VASILE BELEȘ, m. p. protopop.

—□—

Petru îndeplinirea stațiunii învățătoresci din comuna Pocola, în urmarea ordinațiunii Ven. Consistoriu Oradan din 13/25 Decembrie a. t. Nr. 1348 șc., se escrie concurs cu termen de alegere pe 12/24 Faur a. c. pe lângă următoarele emolumente:

1) În bani gata dela comuna 163 fl.; 2) Din fundațiunea Zacharie Mihoc 25 fl.; 3) Dela 70 case 10 cubule cucuruz à 5 fl. 50 fl.; 4) 16 metri lemne 32 fl.; 5) Pământul școlar cu venit de 30 fl.; 6) Venitul cantoral 3 fl.; de tot: 303 fl.

Să notifică, că alegândul învățătoriu are a învăța copii școlari din Pocola de ambele confesiuni gr. or. și gr. cath., școala este a gr. orientalilor, dar pătind salariul frăț-este și copii cu toții fiind numai pentru una școala și un învățător, în ăst mod are a-și face datorința. Cantoratul îl va plini numai la bis și credincioși grec. oriental.

Doritorii de a ocupa acest post până la 12/24 Faur a. c. au a și trimitte recursurile ajustate conform regulamentulului la protopresb. B. iușului Elia Moga în Robogány.

Având recurenții până la acest termen a se prezenta în vr'o Duminică ori sârbătoare la sf. biserică, spre a-și arăta dexteritatea în cant și tipic.

Pocola, la 12/24 Ianuarie 1900.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: ELIA MOGA, m. p. protopresbiter în Beiuș

—□—

Pentru stațiunea învățătorescă din comuna Dușești, protopresbiteratul Beiușului, la ordinațiunea Ven. Consist. Oradan din 6/18 Novembre Nr. 1105 șc. — se escrie concurs pre lângă salariu de 300 fl., și accidentiile din cantorat.

Doritorii de a ocupa această stațiune până la 19 Februar v. a. c. au a-și trimitte rugările la adresa comitetului parochial subscrisului protopresbiter în Robogány, până la 19 Februar, când se va ținea și alegerea a se prezenta la sf. biserică din Dușești.

La dorința comitetului parochial din Dușești, pentru îndeplinirea definitivă o parochiei de acolo, se escrie concurs cu termen de alegere pe 19 Februar v. pe lângă următoarele emolumente: 1) Casa parochială cu 2 chilii și grădină s. a.; 2) 16 holde pământ parochial arătoriu și fânaș; 3) Dela 150 case câte o măsură de cucuruz și una zi de lueru; 4) Stolele dela toate funcțiunile obvevinde.

Doritorii de a ajunge la această parochia de III. cl. până la termenul din sus au a-și trimitte recursurile subscrisului protopresbiter și a se prezenta până atunci la S. biserică.

Robogani, 10 Ianuarie 1900.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: ELIA MOGA, m. p. protopop în Beiuș.

LICITAȚIUNE MINUENDĂ.

Pe baza planului și preliminarului de spese aprobat de Venerabilul Consistoriu cu ddtul 25 Ianuarie 1900, Nr. 476 se escrie concurs de licitațiune minuendă pentru facerea turnului, acoperirea cu pleu și peste tot repararea biserii ei rom. gr. or. din Temeș-Secașiu, tractul Belințului, care se va ține la 17/29 Februarie a. c. Planul preliminarul și condițiunile se pot vedea la oficiul parochial din loc.

Prețul de esclamară este 2327 corone 2 fl. Licitanții vor ave a depune vad iu de 10% a prețului de esclamară.

Din ședința comitetului parochial ținută în Secașiu, la 1/13 Februarie 1900.

Demetriu Morariu, m. p.,

președinte com. paroch.

Ilie Adam, m. p.,

notariul com. paroch.